

Piotr RUCZKOWSKI*

**Administracyjnoprawny tryb
zmiany nazwiska w Niemczech
(*Öffentlich-rechtliche Namensänderung
in Deutschland*) – wybrane zagadnienia
proceduralne i materialnoprawne**

Wprowadzenie

Imiona i nazwiska odgrywają w życiu każdego człowieka szczególną rolę. Indywidualizują jednostkę ludzką, stanowią jeden z elementów decydujących o jej odrębności¹. Jednocześnie nazwisko oznacza przynależność do określonej rodziny. Nie bez przyczyny jako jedną z zasad wymienia się zasadę jednolitości nazwiska w rodzinie (niem. *Namenseinheit*)². W literaturze słusznie zwraca się uwagę, że współcześnie nazwisko pełni przede wszystkim funkcję identyfikatora publicznego³. Imię, podobnie jak nazwisko, indywidualizuje człowieka, jest istotnym elementem jego tożsamości; służy do zidentyfikowania człowieka⁴, przy czym imieniem posługuje-

* Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, e-mail: kerkwshp@poczta.onet.pl.

¹ N. Arndt, *Die Geschichte und Entwicklung des familienrechtlichen Namensrechts in Deutschland unter Berücksichtigung des Vornamensrechts*, München 2004, s. 19–31; P. Ruczkowski, *Imię i nazwisko w prawie polskim*, Kielce 2010, s. 7 i n.; *idem*, *Ustawa o zmianie imienia i nazwiska. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 9 i n.

² K.A. v. Sachsen Gessaphe, *Kindesnamensrecht*, [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Hrsg. D. Schwab, München 2008, s. 635.

³ Z. Duniewska, M. Lewicki, *Imiona i nazwiska*, [w:] *Prawo administracyjne materialne*, red. Z. Duniewska, B. Jaworska-Dębska, E. Olejniczak-Szałowska, M. Stahl, Warszawa 2016, s. 152–153.

⁴ A. Czajkowska, *Zmiana imion i nazwisk – geneza, komentarz, orzecznictwo, wzory decyzji*, Warszawa 2010, s. 13.

my się częściej w kontaktach prywatnych. Podobne funkcje pełnią imiona i nazwiska we wszystkich współczesnych państwach⁵.

W Niemczech nadawanie i zmianę imion i nazwisk regulują przede wszystkim przepisy prawa cywilnego, czy też, ściślej, rodzinnego – *Familienrecht* (w tym § 1616–1618 kodeksu cywilnego – *Bürgerliches Gesetzbuch*⁶, dalej: BGB) i wiążą się ściśle z istniejącymi układami stosunków rodzinnych i pokrewieństwa, natomiast problematyka zmiany nazwisk (imion) w trybie administracyjnoprawnym została unormowana na zupełnie innej płaszczyźnie i na podstawie innych kryteriów w odrębnych przepisach, a mianowicie przede wszystkim w ustawie o zmianie nazwisk i imion (*Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen*⁷, dalej: NamÄndG)⁸.

Nie ulega wątpliwości, że daje się zauważyć istotna współzależność w omawianej materii tych dwóch gałęzi prawa, a mianowicie prawa cywilnego i prawa administracyjnego czy też, szerzej, prawa prywatnego i prawa publicznego. Nie wdając się głębiej w historyczne rozważania, warto jedynie przypomnieć, że ustawa NamÄndG została podpisana przez Adolfa Hitlera, ówczesnego Ministra Spraw Wewnętrznych III Rzeszy Wilhelma Fricka (skazanego na śmierć przez powieszenie w procesie norymberskim i straconego 16 października 1946 r.) oraz Ministra Sprawiedliwości Rzeszy Franza Gürtnera i w pierwotnym brzmieniu zawierała m.in. kontrowersyjne przepisy dotyczące imion i nazwisk żydowskich.

Na podstawie § 13 ustawy NamÄndG w dniu 7 stycznia 1938 r. zostało wydane pierwsze rozporządzenie wykonawcze (*Erste Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vorna-*

⁵ K.A. v. Sachsen Gessaphe, *op. cit.*, s. 635; Ch. Blumenrath, *Namensrecht und Gleichberechtigung in Frankreich und Deutschland*, Hamburg 2002, s. 28–32; N. Arndt, *op. cit.*, s. 43–84; F. Sperling, *Familiennamensrecht in Deutschland und Frankreich. Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht*, Tübingen 2012, s. 5 i n., 39 i n.; J. Sturmhöfel, *Der Name im In- und Ausland*, Hamburg 2007, s. 18 i n.

⁶ Bürgerliches Gesetzbuch vom 18.8.1896 in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002, BGBl. I, S. 42, 2909; 2003 I S. 738, <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BGB.pdf> (12.08.2017).

⁷ Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen vom 19.5.1938, RGBl. I, S. 9, https://www.gesetze-im-internet.de/nam_ndg/NamÄndG.pdf (12.08.2017).

⁸ Zob. W. Loos, *Namensänderungsgesetz. Kommentar*, Neuwied–Kriftel–Berlin 1996; S.J. von Spoenla-Metternich, *Namenserwerb, Namensführung und Namensänderung unter Berücksichtigung von Namensbestandteilen*, Frankfurt am Main 1997; A. Ehlers, *Die Behandlung fremdartiger Namen im deutschen Recht*, Hamburg 2016; E. Berger, *Erwerb und Änderung des Familiennamens*, Frankfurt am Main 2001; B. v. Schorlemer, *Die zivilrechtlichen Möglichkeiten der Namensänderung*, Frankfurt am Main 1998; H.G. Ficker, *Das Recht des bürgerlichen Namens*, Frankfurt am Main 1950; M. Nowak, *Der Name der natürlichen Person. Der Ehe- und Familienname im deutschen und ausländischen Recht unter besonderer Berücksichtigung des inländischen Kollisionsrechts*, Frankfurt am Main 1996.

men⁹ – dalej: FamNamÄndGDV 1) oraz w dniu 17 sierpnia 1938 r. drugie rozporządzenie wykonawcze (*Zweite Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen*¹⁰ – uchylone w 1945 r.¹¹). Ponadto 11 sierpnia 1980 r. wydano przepisy administracyjne (stanowiące rodzaj instrukcji), a mianowicie *Allgemeine Verwaltungsvorschrift zum Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen*¹² (dalej: NamÄndVwV), które zastąpiły poprzednio obowiązujące przepisy z lat 60. ubiegłego wieku¹³.

Wymienione wyżej akty normatywne nie są jedynymi dotyczącymi problematyki zmiany imion i nazwisk. Przepisy regulujące tę problematykę można znaleźć również w ustawach dotyczących osób przesiedlonych (wypędzonych) i uchodźców (*Gesetz über die Angelegenheiten der Vertriebenen und Flüchtlinge*¹⁴), osób transseksualnych (*Gesetz über die Änderung der Vornamen und die Feststellung der Geschlechtszugehörigkeit in besonderen Fällen*)¹⁵ czy też mniejszości narodowych (*Gesetz zur Ausführung Art 11 Abs 1 des Rahmenübereinkommens des Europas*¹⁶).

Warto zauważyć, że w Niemczech w ustawodawstwie i w doktrynie¹⁷ używa się takich pojęć, jak: *Geburtsname*, *Ehename*, *Familienname*, *Mädchenname* i *Nachname*, które oznaczają odpowiednio: 1) *Geburtsname* – nazwisko wpisywane do księgi urodzeń / aktu urodzenia (*Geburtenbuch*,

⁹ Erste Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen vom 7.1.1938, https://www.gesetze-im-internet.de/famnam_ndgdv_1/BJNR000120938.html (13.08.2017).

¹⁰ RBGBl. I 1044.

¹¹ Rozporządzenie to miało antysemicki charakter i jego celem było zapewnienie noszenia przez Żydów typowo żydowskich imion jako elementu ich zewnętrznej identyfikacji (*typisch jüdischen Vornamen*). Niemieccy Żydzi noszący nieżydowskie imiona zmuszeni byli do używania dodatkowo imienia Israel albo Sara (§ 2 rozporządzenia).

¹² Allgemeine Verwaltungsvorschrift zum Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen vom 11. August 1980, http://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_11081980_VII31331317.htm (13.08.2017).

¹³ G. v. Stuber, *Die Beurkundung von Namen im Standesamt. Familiennamen – Ehenamen – Vornamen*, Stuttgart 2005, s. 108.

¹⁴ Gesetz über die Angelegenheiten der Vertriebenen und Flüchtlinge vom 19.5.1953, BGBl. I S. 1953, <https://www.gesetze-im-internet.de/bvfg/BJNR002010953.html> (12.08.2017).

¹⁵ Gesetz über die Änderung der Vornamen und die Feststellung der Geschlechtszugehörigkeit in besonderen Fällen (Transsexuellengesetz) vom 10.9.1980, BGBl. I S. 1654, <https://www.gesetze-im-internet.de/tsg/BJNR016540980.html> (12.08.2017).

¹⁶ Gesetz zur Ausführung des Art 11 Abs 1 des Rahmenübereinkommens des Europas vom 1. Februar 1995 zum Schutz nationaler Minderheiten – Minderheiten-Namensänderungsgesetz, BGBl. II S. 1406, za: W. Enders, [w:] *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Bd. 3, Hrsg. H.G. Bamberger, H. Roth, München 2008, s. 872; tekst tej ustawy dostępny: https://www.jurion.de/gesetze/mindnamaendg/?q=Namens%C3%A4nderungsgesetz&sort=1#fnr_1_N2001F (2.09.2017).

¹⁷ W. Enders, *op. cit.*, s. 872; L. Michalski, [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*, Hrsg. H.P. Westermann, Köln 2008, s. 4791; K. Schellhammer, *Familienrecht*, Heidelberg 2001, s. 30.

Geburtsurkunde)¹⁸, przy czym nie zawsze będzie to nazwisko, które dziecko nabyło z chwilą urodzenia; nazwisko wpisane do księgi urodzeń może być później zmienione, wówczas jako *Geburtsname* określa się zmienione nazwisko wpisane do księgi urodzeń; 2) *Ehename* – wspólne nazwisko noszone przez osoby po zawarciu związku małżeńskiego (nazwisko małżonków – *Familiennamen der Ehegatten*¹⁹); 3) *Familiennamen* – oznaczenie nazwisk niebędących ani *Geburtsnamen*, ani *Ehennamen*, przy czym w słowniku pod tym pojęciem rozumie się nazwisko rodowe²⁰; 4) *Mädchenname* – nazwisko panięskie (przed zamażpójściem), ewentualnie imię dziewczęce. Z kolei termin *Nachname* jest używany albo w potocznym znaczeniu na określenie wszystkich wymienionych nazwisk²¹, albo tłumaczony jako nazwisko rodowe²².

Zgodnie z tytułem niniejszego opracowania przedmiotem analizy autora będą tylko administracyjnoprawne regulacje dotyczące zmiany nazwiska, natomiast zasadniczo pominięta zostanie problematyka zmiany imienia (co do zasady przepisy dotyczące zmiany nazwiska w tym trybie stosuje się odpowiednio do zmiany imienia), a także kwestie związane ze zmianą nazwiska wywołaną zdarzeniami o charakterze rodzinnoprawnym (np. zawarcie związku małżeńskiego, przysposobienie, rozwód), które stanowią przedmiot zainteresowania przedstawicieli nauki prawa cywilnego czy też, ściślej, prawa rodzinnego.

Uwagi szczegółowe

W tym miejscu należy przejść do szczegółowych zagadnień zmiany nazwiska w trybie administracyjnoprawnym. Jak wspomniano wyżej, te kwestie reguluje przede wszystkim ustawa NamÄndG. Już pobieżna analiza jej przepisów pozwala sformułować generalny wniosek, że zawarte w niej konstrukcje prawne są podobne do obowiązujących w innych państwach, w tym w Polsce²³.

Do podstawowych europejskich standardów dotyczących zmiany imion i nazwisk w trybie administracyjnym należy zaliczyć względną stabilizację imion i nazwisk, a co za tym idzie – dopuszczalność ich zmiany tylko na wniosek osoby bezpośrednio zainteresowanej lub przedstawiciela ustawowego oraz wymóg uzasadnienia wniosku ważnymi powodami. Wprowa-

¹⁸ K. Schellhammer, *op. cit.*, s. 30.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ A. Kilian, G. Hanckel, *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego*, t. 2: *Niemiecko-polski*, Warszawa 1996, s. 225.

²¹ W. Enders, *op. cit.*, s. 872.

²² A. Kilian, G. Hanckel, *op. cit.*, s. 424.

²³ Ustawa z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska, t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 10.

dzenie do regulacji prawnej tych przesłanek można uzasadnić koniecznością zagwarantowania bezpieczeństwa obrotu prawnego oraz ochrony praw członków rodziny. Jak zobaczymy niżej, podobne rozwiązania przyjął niemiecki ustawodawca.

Stosownie do treści § 1 NamÄndG zmiana nazwiska następuje na wniosek zainteresowanego. Z wnioskiem mogą występować osoby posiadające obywatelstwo niemieckie oraz bezpaństwowcy posiadający miejsce zamieszkania albo miejsce pobytu w Niemczech. Ponadto wspomniane wyżej przepisy administracyjne dopuszczają także wystąpienie z wnioskiem o zmianę nazwiska przez uchodźcę oraz osobę uprawnioną do uzyskania azylu (pkt 2 NamÄndVwV). W przypadku zmiany nazwiska małżonków z wnioskiem występują małżonkowie wspólnie²⁴. W imieniu osób nieposiadających zdolności do czynności prawnych bądź osób posiadających ograniczoną zdolność do czynności prawnych wniosek składa przedstawiciel ustawowy (§ 2 ust. 1 NamÄndG). W przypadku wniosku składanego przez opiekuna lub kuratora wymagana jest zgoda sądu rodzinnego / sądu opiekuńczego (§ 2 ust. 1 NamÄndG; nr 7 ust. 1 NamÄndVwV)²⁵. W przepisach ustawowych przewidziano generalną zasadę, że w przypadku osoby, która ukończyła 16 lat, konieczne jest uprzednie wysłuchanie przez sąd (§ 2 ust. 2 NamÄndG; nr 7 ust. 2 NamÄndVwV). Natomiast w przepisach administracyjnych generalnie przewidziano, że osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych, które ukończyły 14 lat, w postępowaniu administracyjnym dotyczącym zmiany imion i nazwisk wysłuchuje się osobiście (nr 9 ust. 2 zd. 1 NamÄndVwV), chyba że zachodzi okoliczność przewidziana w § 2 ust. 2 NamÄndG; nr 9 ust. 2 zd. 2 w zw. z nr 7 ust. 2 NamÄndVwV (wysłuchanie następuje w postępowaniu przed sądem wyrażającym zgodę na zmianę nazwiska)²⁶.

Co warto podkreślić, ustawa NamÄndG nie określa *explicite*, jakie organy są właściwe do rozpatrzenia i załatwienia wniosku w sprawie zmiany nazwiska (imienia). Obecnie organy właściwe w tym zakresie określają przepisy poszczególnych landów. Zgodnie z treścią § 5 ust. 1 zd. 1 NamÄndG oraz nr 16 NamÄndVwV wniosek w sprawie zmiany nazwiska składa się do organu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy, a w przypadku niemożliwości ustalenia miejsca zamieszkania – do organu właściwego ze względu na jego miejsce pobytu albo ostatnie miejsce pobytu (*untere Verwaltungsbehörde*). Jak wspomniano wyżej, w każdym przypadku organ właściwy (*untere Verwaltungsbehörde*) określają przepisy szczególne (pierwotnie były to przepisy wykonawcze – § 1 pkt 1 *Erste*

²⁴ G. Stuber, *op. cit.*, s. 109.

²⁵ *Ibidem*, s. 109–110.

²⁶ *Ibidem*, s. 111–112.

Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen, które po 1945 r. są zastępowane różnymi regulacjami poszczególnych landów)²⁷. W literaturze wskazuje się, że zadania *untere Verwaltungsbehörde* wykonują zasadniczo organy powiatów – np. *Landräte* (starostowie); miast na prawach powiatów (*kreisfreien Städte*), np. *Oberbürgermeister* (nadburmistrz); ewentualnie gmin, np. *Bürgermeister* (burmistrz)²⁸. W praktyce właściwe do przyjęcia wniosku w sprawie zmiany nazwiska są różne podmioty administrujące; oprócz wyżej wymienionych organów w piśmiennictwie wymienia się np.: *Ortspolizeibehörden*, *Bezirksverwaltungen*, *Ordnungsbehörden der Gemeinde* itd.²⁹ Odwołując się jeszcze na chwilę do szczegółowych regulacji, warto zauważyć, że np. w przypadku osób zamieszkałych w Monachium właściwy do złożenia wniosku jest urząd stanu cywilnego (*Standesamt München*)³⁰, z kolei w przypadku osób zamieszkałych na obszarze okręgu administracyjnego Berlina *Tempelhof-Schöneberg* właściwy jest *Rechtsamt*, natomiast urząd stanu cywilnego (*Standesamt*) załatwia sprawy zmiany nazwisk, np. w związku z zawarciem małżeństwa, zawarciem związku partnerskiego, powrotu do nazwiska noszonego przed zawarciem małżeństwa lub związku partnerskiego, rozvodu (rozwiązania związku partnerskiego) lub ustania związku małżeńskiego (partnerskiego) w wyniku śmierci współmałżonka (partnera)³¹.

Jeśli nie można ustalić ani miejsca zamieszkania, ani miejsca pobytu wnioskodawcy, wówczas miejsce złożenia wniosku ustala się wg zasad określonych w § 5 ust. 1 zd. 2 NamÄndG oraz nr 16 NamÄndVwV)³². Stosownie do treści tych przepisów *Bundesminister des Innern* (minister spraw wewnętrznych) wskazuje land właściwy do rozpatrzenia wniosku, którego przedstawiciel (*Innenminister*) następnie określa organ właściwy do zmiany nazwiska³³. Osoby przebywające za granicą mogą złożyć wniosek w niemieckim przedstawicielstwie dyplomatycznym, jest on wówczas przekazywany właściwemu krajowemu organowi administracji publicznej.

Wniosek w sprawie zmiany nazwiska składa się na piśmie albo ustnie do protokołu (§ 5 ust. 1 NamÄndG; pkt 15 NamÄndVwV). We wniosku należy

²⁷ W. Loos, *op. cit.*, s. 124.

²⁸ *Ibidem*, s. 124–126.

²⁹ Katalog podmiotów właściwych do przyjęcia wniosku przedstawiają np. *ibidem*, s. 126 oraz G. Stuber, *op. cit.*, s. 126–128.

³⁰ <https://www.muenchen.de/rathaus/Stadtverwaltung/Kreisverwaltungsreferat/Standesamt-und-Urkunden/Namensaenderungen/-ffentlich-rechtliche-Namensaenderung.html> (17.08.2017).

³¹ <https://www.berlin.de/ba-tempelhof-schoeneberg/politik-und-verwaltung/service-und-organisationseinheiten/rechtsamt/oeffentlich-rechtliche-namensaenderung-441906.php> (18.08.2017).

³² W. Loos, *op. cit.*, s. 124–125.

³³ *Ibidem*, s. 125.

wskazać w szczególności powód uzasadniający zmianę nazwiska oraz inne dane i dokumenty wskazane w pkt 17 NamÄndVwV. Wybór, nazwisko, na które ma nastąpić zmiana, należy do wnioskodawcy (pkt 52 NamÄndVwV). Wytyczne w tym zakresie zawierają wspomniane wyżej przepisy administracyjne (pkt 53–54 NamÄndVwV). Podstawową zasadą w tym zakresie jest to, żeby nowe nazwisko nie powodowało trudności w używaniu (pisowni, wymowie itp.). Co warto podkreślić, przepisy administracyjne przewidują ochronę nazwisk historycznych (pkt 53 NamÄndVwV).

Zgodnie z treścią § 6 NamÄndG do podjęcia decyzji w sprawie zmiany nazwiska właściwe są *höhere Verwaltungsbehörde* (organy wyższego szczebla). Również w tym przypadku organy właściwe określone są przez przepisy wykonawcze – § 1 pkt 2 *Erste Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen*, które po 1945 r. są zastępowane są różnymi regulacjami poszczególnych landów³⁴. W praktyce właściwe w tych sprawach są organy powiatów i miast na prawach powiatów (np. *Landrat, Oberbürgermeister, Bürgermeister*)³⁵.

Negatywne dla wnioskodawcy rozstrzygnięcie (akt administracyjny) może być zaskarżone do właściwego miejscowo sądu administracyjnego.

W trybie administracyjnoprawnym zmiana nazwiska może nastąpić tylko z ważnych powodów (§ 3 ust. 1 NamÄndG)³⁶, a co za tym idzie – że zmiana w tym trybie powinna mieć wyjątkowy charakter zgodnie z zasadą względnej stabilizacji nazwisk (zasada ta dotyczy także imion). W tym przypadku ustawodawca posługuje się pojęciem nieostrym i nie wymienia szczegółowych przesłanek zmiany nazwiska. Stwierdzenie zaistnienia ważnych powodów należy do właściwego organu administracji. Wśród ważnych powodów można wymienić np. nazwisko ośmieszające, nieprzyzwoite, posiadające skomplikowaną pisownię lub wymowę (zob. pkt 27–39 NamÄndVwV). Warto zauważyć, że fakt obcego pochodzenia lub brzmienia nazwiska nie stanowi ważnego powodu uzasadniającego zmianę, chyba że utrudniona jest pisownia lub wymowa takiego nazwiska (pkt 37 w zw. z pkt 36 NamÄndVwV)³⁷. Wśród przesłanek uzasadniających zmianę wymienia się także ułatwienie procesu resocjalizacji wówczas, gdy zmiana nazwiska będzie stanowiła element tego procesu (pkt 29 NamÄndVwV). Przewidziano także zmianę nazwiska przez członków rodziny sprawcy czynu zabronionego, jeśli istnieje obiektywnie uzasadniona obawa nękania przez osoby trzecie członków rodziny w wyniku identyfikowania ich

³⁴ *Ibidem*, s. 127 i n.

³⁵ *Ibidem*; G. Stuber, *op. cit.*, s. 126–128.

³⁶ W. Loos, *op. cit.*, s. 59 i n.; W. Enders, *op. cit.*, s. 881; E. Berger, *op. cit.*, s. 155–156; G. Stuber, *op. cit.*, s. 110.

³⁷ VGH Baden-Württemberg, 19.02.2014 – 1 S 1335/13, https://www.jurion.de/document/show/1:7005226,0/?q=Namens%C3%A4nderungsgesetz&types=v_doctype_re&sort=1 (2.09.2017).

ze sprawcą czynu zabronionego (pkt 39 NamÄndVwV). Na jeden z powodów uzasadniających zmianę wskazuje ustawodawca w § 3a ust. 1 i 2 NamÄndG. Co warto podkreślić, w literaturze wskazuje się, że organ, formułując rozstrzygnięcie w sprawie zmiany nazwiska, musi skorelować interes indywidualny wnioskodawcy z interesem publicznym³⁸. W tym przypadku chodzi bowiem o urzeczywistnienie wspomnianej wyżej zasady względnej stabilizacji imion i nazwisk. Realizacja tej zasady ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa obrotu prawnego, a także ochronę praw członków rodziny wnioskodawcy (zob. pkt 30–31 NamÄndVwV). Zmiana nie może być uzasadniona jedynie subiektywnym odczuciem wnioskodawcy, lecz musi również sprostać obiektywnym kryteriom oceny w postaci ważnych powodów³⁹. Organ dokonujący zmiany musi więc wziąć pod uwagę nie tylko interes wnoszącego o zmianę, lecz także konieczność zapewnienia stabilizacji nazwisk (imion) jako elementu porządku prawnego.

W literaturze podkreśla się, że uczestnikami postępowania (stronami postępowania) są wszystkie osoby, których nazwisko ma ulec zmianie. W przypadku zmiany nazwiska małżonków uczestnikami postępowania są małżonkowie⁴⁰. Podczas podejmowania decyzji w sprawie zmiany nazwiska należy wziąć pod uwagę stanowisko właściwego miejscowo organu policji oraz osób, których prawa w wyniku zmiany nazwiska mogą zostać naruszone (§ 3 ust. 2 NamÄndG)⁴¹.

Zmiana nazwiska, jeśli inaczej nie postanowiono w postępowaniu w sprawie zmiany nazwiska, rozciąga się również na dzieci pozostające pod władzą rodzicielską osoby, której nazwisko zmieniono (§ 4 NamÄndG)⁴².

Co warto podkreślić, rozstrzygnięcie w sprawie zmiany nazwiska przyjmuje formę aktu administracyjnego (*Verwaltungsakt*)⁴³ będącego odpowiednikiem naszej decyzji administracyjnej, czyli jest władczym i jednostronnym oświadczeniem woli upoważnionego organu, kształtującym sytuację prawną adresata oznaczonego indywidualnie i rozstrzygającym konkretną sprawę. Akt ten ma charakter konstytutywny. Ostateczny akt administracyjny wydany w sprawie zmiany nazwiska stanowi podstawę wpisania zmienionego nazwiska do księgi urodzeń⁴⁴. Organ właściwy w sprawie zmiany nazwiska zawiadamia inne organy i urzędy, w szczególności: właściwy organ meldunkowy, urzędy stanu cywilnego właściwe dla rejestracji

³⁸ W. Enders, *op. cit.*, s. 881.

³⁹ M. Coester (J. von Staudingers), *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einföhrungsgesetz und Nebengesetzen*, Berlin 2007, s. 44.

⁴⁰ G. Stuber, *op. cit.*, s. 111.

⁴¹ W. Loos, *op. cit.*, s. 92–94; G. Stuber, *op. cit.*, s. 111–112.

⁴² L. Michalski, *op. cit.*, s. 4791.

⁴³ W. Enders, *op. cit.*, s. 881; E. Berger, *op. cit.*, s. 155.

⁴⁴ W. Enders, *op. cit.*, s. 881.

urodzenia i małżeństwa. Zmiana nazwiska wymusza także wymianę dokumentów takich jak np.: dowód osobisty, paszport, prawo jazdy.

Właściwy organ rozstrzyga wątpliwości dotyczące nazwisk niemieckich obywateli, a także bezpaństwowców posiadających miejsce zamieszkania albo stały pobyt w Niemczech (§ 8 ust 1 NamÄndG; pkt 69–71 NamÄndVwV). Ustalenie nazwiska następuje na wniosek zainteresowanego albo organu administracji publicznej.

Wspomniane wyżej zasady dotyczące zmiany nazwiska stosuje się odpowiednio do zmiany imienia/imion (§ 11 NamÄndG; pkt 62–68 NamÄndVwV)⁴⁵. Również w tym przypadku zmiana jest możliwa tylko na wniosek i z ważnych powodów. Co warto podkreślić, zmiana imienia dziecka, które ukończyło rok, a nie ukończyło 16 lat, może nastąpić tylko ze szczególnie ważnych powodów. To rozwiązanie potwierdza przyjętą przez niemieckiego prawodawcę zasadę względnej stabilizacji imion.

Na koniec warto jeszcze zwrócić uwagę, że zmiana imienia i nazwiska podlega opłacie, która w przypadku zmiany nazwiska wynosi od 2,50 euro do 1022 euro, natomiast w przypadku zmiany imienia od 2,50 euro do 255 euro. Wysokość opłaty w konkretnym przypadku uzależniona jest od kosztów postępowania, na które wpływ mogą mieć np.: stopień skomplikowania stanu faktycznego i prawnego, udział w postępowaniu innych organów i osób (*Jugendamt*, sąd rodzinny, opiekunów, kuratorów itd.). W praktyce średnia opłata za zmianę nazwiska wynosi 310 euro, a za zmianę imienia 184 euro⁴⁶. Podstawę prawną w powyższym zakresie stanowi § 3 FamNamÄndGDV.

Uwagi końcowe

Nie ulega wątpliwości, że imiona i nazwiska pełnią w życiu każdego człowieka wiele funkcji, w szczególności indywidualizują jednostkę ludzką oraz wyrażają przynależność do określonej rodziny. Zaliczane są do dóbr osobistych i podlegają ochronie prawnej.

W Niemczech problematykę nabywania i zmiany imion i nazwisk regulują przede wszystkim przepisy prawa cywilnego czy też ściślej – prawa rodzinnego – i wiążą się z istniejącymi układami stosunków rodzinnych i pokrewieństwa. Ustawodawca przewidział również możliwość zmiany imion i nazwisk w trybie administracyjnoprawnym na podstawie przepisów prawa publicznego, w szczególności ustawy o zmianie nazwisk i imion (*Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen*). W tym przypadku zmiana imion i nazwisk odbywa się na innej płaszczyźnie i na podsta-

⁴⁵ W. Loos, *op. cit.*, s. 159 i n.; G. Stuber, *op. cit.*, s. 120 i n.

⁴⁶ <https://www.berlin.de/ba-tempelhof-schoeneberg/politik-und-verwaltung/service-und-organisationseinheiten/rechtsamt/oeffentlich-rechtliche-namensaenderung-441906.php> (18.08.2017).

wie innych kryteriów. Przyjmując zasadę względnej stabilizacji imion i nazwisk, ustawodawca niemiecki umożliwia zmianę imienia lub nazwiska tylko z ważnych powodów. Trzeba podkreślić, że ograniczenie pełnej swobody zmiany imion i nazwisk jest uzasadnione przede wszystkim koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa obrotu prawnego, a także praw osób trzecich, w tym członków rodziny osoby wnoszącej o zmianę. Co warto zauważyć, podobne rozwiązania obowiązują również w innych państwach. Na przykład polska ustawa o zmianie imienia i nazwiska również przyjmuje zasadę względnej stabilizacji imion i nazwisk, dopuszczając ich zmianę tylko z ważnych powodów – z tą jedynie różnicą, że polski ustawodawca wskazuje przykładowy katalog ważnych powodów uzasadniających zmianę (np. nazwisko ośmieszające, nazwisko nielicujące z godnością człowieka, nazwisko bezprawnie zmienione), natomiast w Niemczech te kwestie uregulowano częściowo w przepisach administracyjnych, stanowiących notabene rodzaj instrukcji, a częściowo pozostawiono orzecznictwu i doktrynie. Nie ulega jednak wątpliwości, że ostateczne rozstrzygnięcie tej kwestii należy do organu administracji publicznej i uzależnione jest od oceny konkretnego stanu faktycznego. Z pewnością użycie przez ustawodawcę zwrotu nieostrego – ważny powód (*wichtiger Grund*) – stwarza organowi możliwość pewnego luzu decyzyjnego i jest przykładem władzy dyskrecjonalnej, przy czym nie powinno być mylone z uznaniem administracyjnym, gdyż w przeciwieństwie do uznania administracyjnego interpretacja pojęć nieostrych odbywa się na etapie egzekwy tekstu prawnego, a nie podczas formułowania treści rozstrzygnięcia⁴⁷ (niekiedy uznaniem administracyjnym w szerokim rozumieniu obejmuje się także interpretację pojęć nieostrych).

Zarówno w Niemczech, jak i w Polsce zmiana imienia i nazwiska może nastąpić na wniosek, co stanowi przejaw ochrony imion i nazwisk. W Niemczech z wnioskiem w sprawie zmiany imienia i nazwiska może wystąpić co do zasady osoba posiadająca obywatelstwo niemieckie. Ponadto z takim wnioskiem może wystąpić bezpaństwowiec posiadający miejsce zamieszkania lub miejsce pobytu na terytorium Niemiec. Wspomniane wyżej przepisy administracyjne dopuszczają także wystąpienie z wnioskiem o zmianę nazwiska przez uchodźcę oraz osobę uprawnioną do uzyskania azylu. Warto zauważyć, że również w tym zakresie polskie ustawodawstwo zawiera podobne rozwiązania prawne.

⁴⁷ Warto zauważyć, że niektórzy autorzy uznaniem administracyjnym w szerokim rozumieniu obejmują także interpretację pojęć nieostrych, zob. Z. Duniewska, *Uznanie administracyjne – władza dyskrecjonalna*, [w:] *Prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, red. M. Stahl, Warszawa 2016, s. 96. Najczęściej jednak uznanie administracyjne wiąże się z możliwością wyboru następstwa prawnego (wyborem treści rozstrzygnięcia), a nie z interpretacją pojęć nieostrych, zob. J. Zimmermann, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2016, s. 395; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 czerwca 2003 r., K 43/02, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A” 2003, nr 6, poz. 49.

Podobne regulacje prawne w Niemczech i Polsce dotyczą także zmiany imion i nazwisk małoletnich. W szczególności zmiana nazwiska rodziców rozciąga się także na nazwisko ich dzieci. Rozwiązanie to wyraża zasadę homogeniczności nazwisk w rodzinie.

Zmiana nazwiska (imienia) następuje w drodze konstytucyjnego aktu administracyjnego, czyli władczej prawnej formy działania administracji. Jest to jednostronna czynność prawna, kształtująca w sposób prawnie wiążący sytuację oznaczonego indywidualnie adresata aktu i rozstrzygająca konkretną sprawę administracyjną. Akt administracyjny w sprawie zmiany nazwiska (imienia) podlega zaskarżeniu do sądu administracyjnego. Prawomocny akt administracyjny stanowi podstawę dokonania odpowiedniego wpisu o zmianie nazwiska (imienia) w księdze urodzeń (*Geburtenbuch*) oraz w innych dokumentach zawierających informacje o imionach i nazwiskach (dowód osobisty, prawo jazdy itd.).

Bibliografia

Akty prawne

Bürgerliches Gesetzbuch vom 18.8.1896 in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002, BGBl. I, S. 42, 2909; 2003 I S. 738, <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BGB.pdf> (12.08.2017).

Erste Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen vom 7.1.1938, https://www.gesetze-im-internet.de/famnam_ndgdv_1/BJNR000120938.html (13.08.2017).

Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen vom 19.5.1938, RGBl. I, S. 9, https://www.gesetze-im-internet.de/nam_ndg/NamÄndG.pdf (12.08.2017).

Gesetz über die Angelegenheiten der Vertriebenen und Flüchtlinge vom 19.5.1953, BGBl. I, S. 1953, <https://www.gesetze-im-internet.de/bvfg/BJNR002010953.html> (12.08.2017).

Allgemeine Verwaltungsvorschrift zum Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen vom 11. August 1980, http://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwv_bund_11081980_VII31331317.htm (13.08.2017).

Gesetz über die Änderung der Vornamen und die Feststellung der Geschlechtszugehörigkeit in besonderen Fällen (Transsexuellengesetz) vom 10.9.1980, BGBl. I S. 1654, <https://www.gesetze-im-internet.de/tsg/BJNR016540980.html> (12.08.2017).

Gesetz zur Ausführung des Art 11 Abs 1 des Rahmenübereinkommens des Europas vom 1. Februar 1995 zum Schutz nationaler Minderheiten – Minderheiten-Namensänderungsgesetz, BGBl. II, S. 1406, https://www.jurion.de/gesetze/mindnamaendg/?q=Namens%C3%A4nderungsgesetz&sort=1#fnr_1_N2001F (2.09.2017).

Ustawa z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska, t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 10.

Orzecznictwo

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 czerwca 2003 r., K 43/02, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A” 2003, nr 6, poz. 49.

Materiały źródłowe

VGH Baden-Württemberg, 19.02.2014 – 1 S 1335/13, https://www.jurion.de/document/show/1:7005226,0?q=Namens%C3%A4nderungsgesetz&types=v_doctype_re&sort=1 (2.09.2017).

Opracowania

- Arndt N., *Die Geschichte und Entwicklung des familienrechtlichen Namensrechts in Deutschland unter Berücksichtigung des Vornamensrechts*, München 2004.
- Berger E., *Erwerb und Änderung des Familiennamens*, Frankfurt am Main 2001.
- Blumenrath Ch., *Namensrecht und Gleichberechtigung in Frankreich und Deutschland*, Hamburg 2002.
- Coester M. (Stautingers J. von), *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*, Berlin 2007.
- Czajkowska A., *Zmiana imion i nazwisk – geneza, komentarz, orzecznictwo, wzory decyzji*, Warszawa 2010.
- Duniewska Z., *Uznanie administracyjne – władza dyskrecyjna*, [w:] *Prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, red. M. Stahl, Warszawa 2016.
- Duniewska Z., Lewicki M., *Imiona i nazwiska*, [w:] *Prawo administracyjne materialne*, red. Z. Duniewska, B. Jaworska-Dębska, E. Olejniczak-Szałowska, M. Stahl, Warszawa 2016.
- Ehlers A., *Die Behandlung fremdartiger Namen im deutschen Recht*, Hamburg 2016.
- Enders W., [w:] *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Bd. 3, Hrsg. H.G. Bamberger, H. Roth, München 2008.
- Ficker H.G., *Das Recht des bürgerlichen Namens*, Frankfurt am Main 1950.
- Kilian A., Hanckel G., *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego*, t. 2: *Niemiecko-polski*, Warszawa 1996.
- Loos W., *Namensänderungsgesetz. Kommentar*, Neuwied–Kriftel–Berlin 1996.
- Michalski L., [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*, Hrsg. H.P. Westermann, Köln 2008.
- Nowak M., *Der Name der natürlichen Person. Der Ehe- und Familienname im deutschen und ausländischen Recht unter besonderer Berücksichtigung des inländischen Kollisionsrechts*, Frankfurt am Main 1996.
- Ruczkowski P., *Imię i nazwisko w prawie polskim*, Kielce 2010.
- Ruczkowski P., *Ustawa o zmianie imienia i nazwiska. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Sachsen Gessaphe K.A. von, *Kindesnamensrecht*, [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Hrsg. D. Schwab, München 2008.
- Schellhammer K., *Familienrecht*, Heidelberg 2001.
- Schorlemer B. von, *Die zivilrechtlichen Möglichkeiten der Namensänderung*, Frankfurt am Main 1998.
- Sperling F., *Familiennamensrecht in Deutschland und Frankreich. Studien zum ausländischen und internationalen Privatrecht*, Tübingen 2012.
- Spoenla-Metternich S.J. von, *Namenserwerb, Namensführung und Namensänderung unter Berücksichtigung von Namensbestandteilen*, Frankfurt am Main 1997.
- Stuber G. von, *Die Beurkundung von Namen im Standesamt. Familiennamen – Ehenamen – Vornamen*, Stuttgart 2005.
- Sturmhöfel J., *Der Name im In- und Ausland*, Hamburg 2007.
- Zimmermann J., *Prawo administracyjne*, Warszawa 2016.

Źródła internetowe

- <https://www.berlin.de/ba-tempelhof-schoeneberg/politik-und-verwaltung/service-und-organisationseinheiten/rechtsamt/oeffentlich-rechtliche-namensaenderung-441906.php> (18.08.2017).
- <https://www.muenchen.de/rathaus/Stadtverwaltung/Kreisverwaltungsreferat/Standesamt-und-Urkunden/Namensaenderungen/-ffentlich-rechtliche-Namensaenderung.html> (17.08.2017).

THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROCEDURE
OF CHANGING THE SURNAME IN GERMANY
(*ÖFFENTLICH-RECHTLICHE NAMENSÄNDERUNG IN DEUTSCHLAND*) –
SELECTED ISSUES OF THE PROCEDURAL AND SUBSTANTIVE LAW

Abstract: The article analyzes selected legal provisions related to administrative and legal procedures of changing the surname in Germany. It is worth emphasizing that the same provisions apply to changing first names. The issue of adopting new surnames and first names and their changes in Germany is regulated first of all by civil law provisions and, to be more precise, by family law provisions which are closely related to the existing family relationships and blood relationships. Legislators have also provided for a possibility of changing surnames and names through administrative and legal procedures based on the public law regulations, in particular – the Change of Name and Surname Act (*Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen*).

Adopting the principle of relative stability of names and surnames, German legislators allow for a change of names and surnames solely upon the request of the party concerned and for valid reasons only, e.g. when the surname is embarrassing, has a complicated spelling or difficult pronunciation. In Germany, German citizens or stateless persons residing or staying on German territory may file a petition to have their name and surname changed. Moreover, administrative provisions allow refugees and persons eligible for asylum to file a change of the surname petition.

Keywords: CHANGE OF THE FIRST NAME, CHANGE OF THE SURNAME, ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROCEDURES OF CHANGING FIRST NAMES AND SURNAMES, FAMILY LAW, SUBSTANTIVE ADMINISTRATIVE LAW